

Durst Péter*

A VIDEÓ SZEREPE A MID OKTATÁSÁBAN

1. Bevezetés

A videoómagnó megjelenése nem hozott forradalmi újítást a nyelvoktatásban, mindössze lehetővé tette egy régóta megfogalmazott igény megvalósítását. Ez az igény a nyelv kontextusban történő bemutatása volt, amit korábban is törekedtek különböző eszközökkel megvalósítani. A legelterjedtebb módszer a képek használata volt különböző formában az egyszerű rajzoktól kezdve a képregényeken keresztül a diákig, amelyekhez később hanganyagot is készítettek. Utóbbi technikát az audiovizuális módszer használta fel, de a technika fejlődése által egyre nagyobb számban és egyre jobb minőségben kínált lehetőségeket, és azóta is széles körben használják a nyelvoktatásban. A videó használatával kapcsolatban már a nyolcvanas években is születtek tanulmányok, azonban az új célok és tananyagok, valamint a folyamatosan bővülő technikai lehetőségek miatt mindig szükség van arra, hogy az audiovizuális tananyagok felhasználhatóságának elemzésében egy-egy lépéssel tovább haladjunk. A jelenlegi dolgozatban az audiovizuális anyagok felhasználásával kapcsolatos alapvető kérdések áttekintését követően a MID oktatásában használható tananyagok nyújtotta lehetőségeket veszem számba.

2. A videóanyagok osztályozása

A nyelvoktatásban az alábbi videóanyagok felhasználása terjedt el:

1. kifejezetten a nyelvoktatás céljából készült anyagok, egy bizonyos nyelvtudási szinthez;
2. televízióból felvett anyagok;
3. kereskedelmi forgalomban is kapható, DVD lemezen megjelenő filmek;
4. saját készítésű anyagok. Ide főként az osztályteremben rögzített anyagok tartoznak (például a nyelvtanulók által eljátszott szerepjátékokról készített felvételek), amelyeket saját teljesítményük későbbi ellenőrzése érdekében rögzítenek

* Durst Péter, PhD hallgató, tanár, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Hungarológia és Közép-Európa Tanulmányok Tanszékközi Program, durst@hstud.u-szeged.hu

(Poór 2001: 80). A videónak ez a fajta használata nem túl elterjedt, hiszen kevés helyen áll rendelkezésre a megfelelő technikai háttér és az elegendő idő.

A nyelvoktatási célból készült anyagok egy része történeteket mutat be, ahol a szereplők állnak a cselekmény középpontjában. Az ilyen jellegű videóanyagok leginkább a beszédhelyzet egészének bemutatása miatt hasznosak. A nyelvoktató videók között is vannak azonban az országismeret és a nyelvi tudás együttes fejlesztésére koncentráló anyagok is, ahol a beszélőt gyakran nem is látjuk. A televízióból felvett anyagok ehhez hasonlóak, gazdag képi világuk számos témához kapcsolódhat. A filmek nagy része ismét inkább a beszédhelyzet alapos bemutatása miatt lehet hasznos.

A videóanyagokat a rájuk jellemző képi megformálás szempontja szerint is érdemes csoportosítani:

1. leginkább a nyelvoktatás céljából készített anyagokban láthatjuk a dialógust folytató feleket szemtől szemben, ami jó alkalmat kínál a nyelvi, paralingvisztikai és nem verbális információk megfigyelésére és hasznosítására;
2. nyelvoktatás céljából készített anyagokban is előfordul, a televízióban rögzített műsorok esetében pedig kifejezetten gyakori, hogy a narrátort hallgatva a témához kapcsolódó mozgóképeket láthatunk;
3. főleg a hírműsorokra jellemző a kamerával szembenező beszélő vagy hírolvasó. Szövegét ebben az esetben is az imént említett képek egészíthetik ki.

3. A videóanyagok használhatósága

A videóanyagok leggyakrabban emlegetett haszna az, hogy a megfelelő kontextusban mutatják be a nyelvet. Látjuk és halljuk a párbeszéd résztvevőit, de azt is látjuk, mi történik körülöttük. A beszélők mozdulatai, gesztusai, az őket körülvevő környezet valóban teljessé teszi a beszédhelyzet bemutatását, ami könnyíti és pontosítja az értést. A nyelvi és a nyelven túlmenő paralingvisztikai információ maradéktalan bemutatása így közelít a valós életben tapasztalható beszédhelyzetekhez. Ennek jelentőségét már régen felismerték, a kommunikatív nyelvoktatásban pedig a transzfer fogalmában jelent meg. „A transzfer a kommunikatív irányzat egyik kulcsfogalma. Általában azt a képességet értik rajta, amely lehetővé teszi a tanuló számára hogy az osztályteremben feldolgozott nyelvi elemeket a való élet természetes beszédhelyzeteiben alkalmazni tudja. Manapság ez a fajta »hídépítés« az idegennyelv-oktatással szemben támasztott legfőbb követelmény, s talán mindig is az volt” (Medgyes 1995: 65).

Sokféle feladatban használható a videóanyag története, főleg a képisége, akár alkalmasint a hanganyag nélkül is. A képen látható vizuális információ kiváló alapul szolgál számos feladtfajtahoz, a mozgóképek által elmesélt történet pedig még tovább bővíti a lehetőségeket. Ha a videón összefüggő cselekvés látható, az a *Gouin-sorozat*hoz hasonló alkalmazást is lehetővé tesz, ami a mai nyelvtanítási módszerekbe is eredményesen beleilleszthető. Az eredeti *Gouin-féle módszer* szerint (Bárdos 2005: 62) a cselekvéssort először anyanyelven magyarázták, azután előadták és közben az idegen nyelven szóban követték, majd a részekre bontott cselekvéssor megfelelő gyakorlását és az ismétléseket követően írásban is rögzítet-

ték. A *Gouin-sorozatok* lényege leginkább az volt, hogy a teljes mondatokat a megfelelő kontextusban jelenítették meg, illetve hogy megkönnyítették a dramatizált cselekvés kisebb részeinek felidézését. Mindezt a videó segítségével is megtehetjük. A fennmaradó nyelvi és nyelvtani rész pedig kiváló alkalmat ad a gyakorlásra. A *Gouin-sorozatok* használatának részét képezte a cselekvéssorozatok végrehajtása, eljátszása is, mely a tanulási folyamatban fontos szerepet tölt be. A videó alkalmazására alapuló feladatban is helyet kaphat a cselekvések végrehajtása, így dönthetünk arról is, hogy a *Gouin-sorozatok* modernizált, mai technikával elősegített változatát alkalmazzuk, vagy csupán egy ahhoz hasonló módszert.

Az emberi kommunikációnak több olyan alkotóeleme van, amely a leírt szövegben nem jelenik meg. A párbeszédet, történeteket bemutató videók általában alkalmat adnak ezek megfigyelésére is – ez valóban egy olyan alkalmazás, amelyre ki zárólag a videóanyag nyújt lehetőséget.

A verbális kommunikációban megfigyelhető kultúrák közti eltérés az írott szövegben is megjeleníthető, és csak a tankönyvírók döntésén alapul, hogy kívánna-e foglalkozni ezzel a kérdéssel (pl. hogyan valósul meg egy meghívás egy adott nyelvhez tartozó kultúrában). Más, szintén fontos nyelvi információk nem jeleníthetők meg az írott szövegben. Ám a hanganyag már közvetíteni tudja azokat a nyelvi összetevőket, melyekre az írott forma nem képes. Ilyen például a magyar nyelvben az eldöntendő kérdés és a kiegészítendő kérdés intonációja. A videóanyagokban viszont még a hanganyagokban megfigyelhető információ túl is megjelenhet hasznos információ, amely a kultúrák közti kommunikációs eltérések áthidalásában segíthet (Hidasi 2004: 77–107). Például az egyes verbális megnyilvánulást követő, de nem szó formájában megjelenő kifejezésformák (pl. mosolygás, hümmögés, bólogtatás, gesztikulálás).

Bár gyakran a nyelvtanítástól elkülönítve említjük az országismereti témákkal foglalkozó videóanyagokat, nem szabad elfelejteni, hogy a nyelv és a kultúra tanítása nem különül el egymástól élesen. Bár a videóanyag hangsúlya eltolódhat valamelyik irányba, szinte minden videóanyag tartalmaz használható nyelvi és kulturális komponenseket is.

4. A nyelvtanulásban/nyelvtanításban betöltött szereppel kapcsolatos problémák

A videóanyagok imént felsorolt felhasználási módjainak lehetősége aligha kérdőjelezhető meg, azonban felmerülhet a kérdés, hogy valóban hatékonyan segítik-e a nyelvtanítás/nyelvtanulás folyamatát.

MacWilliam (1986) kitér a nyelvi, illetve a vizuális információ együttes jelenlétének lehetséges problémáira. Több feltételezést bemutatva arra mutat rá, hogy a vizuális információ elvonhatja a figyelmet a nyelvi információ feldolgozásától. Nem hagyható figyelmen kívül azonban a vizuális információ milyensége és kapcsolata a nyelvi információval, ugyanis a North-East London Polytechnic (Gunter 1980, idézi Mac William 1986: 132–133) vizsgálatai szerint az eltérő jellegű vizuális információ különböző mennyiségű információvesztést eredményezett. A három fajta hírmű-

sorban ugyanazt a szöveget három féle vizuális anyaggal párosították: 1. csak a hírolvasó fejét mutató kép, 2. a hírolvasó fejét mutató kép, időnként állóképes illusztráció a hírekhez 3. a hírolvasó által történő bevezetést követően a híreket mozgó képekkel illusztrálva mutatták be. Az eredmények szerint a vizsgálatban részt vevő nézők több információt vesztek a képekkel kísért hírekből. Egy korábbi vizsgálat (Vernon 1953, idézi Mac William 1986: 133) ugyanakkor kimutatta, hogy a beszélő képe segíti a megértést. Föltétlenül ki kell emelni, hogy ezek a tanulmányok anyanyelvi megértés vizsgálata során születtek, és az idegennyelv elsajátításával való kapcsolatuk nem egyértelműen bizonyított, bár elég valószínű.

A fentiekben tárgyaltaktól némileg eltérően, kifejezetten idegennyelv-tanulással kapcsolatban láttak napvilágot olyan kutatási eredmények, amelyek a DVD-lemezek széleskörű használatát figyelembe véve igen időszerűnek és hasznosnak bizonyulnak – bár a publikálás időpontjában még nem is léteztek DVD-k. Vanderplank (1988) feliratozott televízióprogramokat használt vizsgálatában, amelyeket angolul tanuló külföldi diákok néztek rendszeresen kilenc héten keresztül. Az angol nyelvű feliratok használhatóságát megfigyelések, elvégzett feladatok és a résztvevők beszámolóí alapján értékelte, és összességében pozitív megállapításokra jutott. A résztvevőknek szükségük volt némi időre ahhoz, hogy a feliratokat megfelelően tudják hasznosítani, de a kezdeti nehézségek után inkább hasznosnak találták azokat. Úgy vélték, hogy a tudatos nyelvi fejlődésüket segíti, mert alkalmat nyújt új szavak és kifejezések megtanulására, valamint a globális megértést is segíti. Előfordult, hogy egy-egy nyelvtanuló „lustaságnak” érezte, hogy a feliratokat olvasva törekedjen a nézett anyag megértésére, ugyanakkor a csoport összességében nem találta zavarónak a feliratokat. A feliratok nem vonták el a figyelmet a képi és a nyelvi információtól, és a csoportban mindenki kifejlesztette magában azt a képességet, hogy csak szükség szerint olvassa azokat.

A gyors, nehezen érthető akcentusokat felvonultató beszédben bővelkedő műsorok megértését nagyban segítették a feliratok. Használatuk segítette a műsorok megértését, és csökkentette a nyelvtanulóknak a feszültséget. A szerző ennek a Krashen (1981) által *affective filternek* ('érzelmi szűrő') nevezett tényező szerepe miatt tulajdonít nagy jelentőséget, amelynek alacsony szintje elősegíti a tanulás/elsajátítás folyamatát. Krashen szerint ugyanis a tanulás sikertelen lehet, ha a tananyag a nem megfelelő tanulási és pszichológiai körülmények miatt aktiválódott érzelmi szűrőn nem jut át.

A videóanyag feliratozásával kapcsolatban meg kell említeni a DVD-lemezen megjelenő anyagok feliratozási lehetőségét, amelyet az adott céltól és feladattól függően ki és be lehet kapcsolni.

5. A videóanyagok funkciójának értékelése

A videóanyagokat gyakran használják egyfajta „tölteléként” a felesleges idő kitöltésére vagy utolsó, könnyedebb hangvételű órák vezetéséhez. Ha ettől eltérően a mindennapi nyelvtanítási munkába szeretnénk integrálni használatát, sok fajta felhasználhatóságra nyílik lehetőség, ahogy azt az eddigiekben is említettük.

A MacWilliam (1986) által tárgyalt eredmények arra mutatnak rá, hogy a különböző tartalmú videóanyagok felhasználhatósága igen eltérő lehet, és a nyelvórákon ezt erősen ajánlott figyelembe venni. Fontosnak tartom megjegyezni azt is, hogy talán érdemes némileg átértékelni a videóanyagok funkcióját: általában ugyanis a nyelvtanítás egyik eszközeként kerül említésre, pedig az audiovizuális és multimédiás információban oly gazdag kultúránkban valójában a nyelvtanulási/nyelvtanítási folyamat célrendszerében is helyet kaphatna. Természetes, hogy egy új grammatikai anyag bemutatásakor hatékonyan használhatjuk fel a beszédhelyzetet tökéletesen bemutató videóanyagot, és így a nyelvtan tanításában segédanyagnak tekinthető. Felhasználhatjuk a videóanyag képeit (akár hang nélkül is) különböző szókinccset vagy beszédképességet fejlesztő feladatokhoz, és használhatjuk a hanganyagát (a képi világot egy kissé félretéve vagy teljesen hanyagolva) a hallott szöveg értésének fejlesztéséhez. De miért ne lehetne kifejezett célunk a képi és hanganyag globális megértése azok részekre bontott elemzése nélkül?

De hogyan is nevezzük a videós anyagok megértési készségeinek fejlesztését? Bár vannak olyan anyagok, amelyek alkalmasak hallott szövegértéses feladatok elvégzésére is, alapvetően sokkal összetettebb megértési folyamatról van szó. Nem véletlen, hogy az angol nyelvű szakirodalom gyakran használja a Riley (idézi pl. Allan 1984) nevéhez fűződő *viewing comprehension* terminust. A készségek hagyományos kategóriáiba nem igazán illeszthető bele a videós anyag megértése, hiszen a hallott információn kívül legalább annyira fontos vizuális információt is fel kell dolgoznia a nyelvtanulónak, és elképzelhető, hogy a feliratok miatt még egy igen speciális olvasási készséget is alkalmaznia kell. Sokkal jobban beleillik ez a fajta készség a Bárdos (2000: 104) által használt csoportosítás *értési készségszintjébe*.

6. A videóanyagok felhasználhatóságának területei és módszerei

A kategorizálással kapcsolatos probléma rámutat a gyakorlati alkalmazás sajátosságaira is: gyakran a videóanyagokat csupán hallás utáni értés fejlesztésére használják. A hallott szövegértés készségét valóban lehet fejleszteni videóanyagokkal (Meskill 1996), ez azonban nem az alapvető funkciójuk.

Már a hagyományosan „passzív” készségeknek nevezett olvasott és hallott szövegértési készségről is tudjuk, hogy valójában egyáltalán nem passzív folyamatok, ugyanis a nyelvtanulóban a nyelvi információ feldolgozása során igen összetett kognitív műveletek mennek végbe. Az üzenetek aktív feldolgozása természetesen a videóanyagok használatakor is működik, a nyelvórákon pedig ezt irányítva tudjuk alkalmazni. Bizonyos céllal megnézett videó nem vesz szórakoztató és motiváló erejéből sem – kár lenne ugyanis tagadnunk, hogy a videós anyag használata mindenképpen egyfajta kötetlenebb, szórakoztatóbb nyelvóra reményét kelti a nyelvtanulóknak. Az *active viewing* (‘aktív nézés, cselekedtetve nézés, tevékenységgel egybekötött nézés’) fogalma (Lonergan 1988: 16–17) takarja azt a tanítási/tanulási folyamatot, amelyben az összetett képi és hallott információ feldolgozását előre megadott szempontok vagy feladatok segítik. Ezeknek a feladatoknak a célja nem az ellenőrzés.

A nyelvtanítás céljára készített videók általában viszonylag rövidek, és optimális esetben feldolgozásukhoz megfelelő feladatlap is rendelkezésre áll. A feladatlap a nézést megelőző feldolgozandó feladatokat is tartalmaz, amelyek felkészítik a nyelvtanulót a munkára. Ebben a szakaszban a téma bevezetése, a háttérismeretek előhívása és esetleg a témához kapcsolódó szókincs áttekintése lehet a feladat. A nézés ideje alatt a nyelvtanulónak feladatokat kell megoldania, ezek azonban csak korlátozott számban használhatók, különben nehezítik a film megértését. Mindenképpen kerülendő például a hosszabb szöveg kiegészítését kívánó, gyakorlatilag hallás utáni értést tesztelő feladat. Több olyan feladat is található általában ezekben az anyagokban, amelyek a nézést követően a videó alapján mélyítik el a tudást különböző területeken (nyelvtani feladattól a szótárhasználaton keresztül a szerepjátékig).

A videóanyag képi világa egyébként minden területen használható segítséget nyújthat, kiindulási alapul szolgál pl. beszédkézség és szókincs fejlesztéséhez már akár kezdő szinten is. Akár az első órák egyikén is lehet már használni ilyen célból videót, függetlenül attól, hogy a szöveget nem értik a nyelvtanulók, hiszen emberek, szobabelsők leírására már ezen a nyelvtudási szinten is sor kerülhet.

A nyelvtan tanításában is már alacsony nyelvtudási szinttől lehet alkalmazni a megfelelően kiválasztott videóanyagot a bemutatás, a gyakorlás és az alkalmazás szakaszában is. Az új nyelvtan bemutatására már többször is kiemelt előnye teszi alkalmassá: a beszédhelyzetet mindenre kiterjedően be tudja mutatni. A gyakoroltatás szakaszában a fentiekben bemutatott felhasználás igen egyszerű és hasznos, a történet elmesélését ugyanis minden nyelvtudási szinthez és új nyelvtanhoz igazodva lehet változtatni. A videón látott eseményeket el lehet mesélni jelen időben, múlt időben, feltételes módban és még a felszólító módot is lehet használni. A legszabadabb felhasználásra az alkalmazás szakaszában nyílik lehetőség.

7. Magyar nyelvi videóanyagok, autentikus anyagok a magyar nyelv oktatásában

A magyar nyelv tanításához kevés olyan videóanyag áll rendelkezésre, amelyet kifejezetten nyelvtanítás céljából készítettek. Nem valószínű, hogy ez a helyzet a közeljövőben számottevően változni fog, ezért érdemes kitérni olyan anyagok használatának lehetőségeire is, amelyeket eredetileg nem nyelvtanításra terveztek. Filmek, rajzfilmek és televízióból felvett anyagok egyaránt jól használhatók, ha körültekintően választjuk ki az adott csoport számára és megfelelően dolgozzuk fel.

A filmek kiválasztásánál fontos szempont, hogy a szereplők érthetően beszéljenek, a szöveg ne legyen tele monológokkal, ne legyen szükség túl sok háttérismertetre a megértésükhöz és jól követhető legyen a történet (Voller–Widdows 1993: 343). A filmek túl hosszúak ahhoz, hogy egyben nézzük meg őket az órán, ezért érdemes őket kb. 15 perces részekre osztani. Voller és Widdows (i.m.) minden rész feldolgozásakor fólián kivetített kérdéseket használ, amelyeket a rész közös megtekintése után megvitatnak. Részenként mindössze kb. három kérdést tartanak optimálisnak, amelyek nem tesztelik a nyelvtanulókat, hanem a film megértésében

nyújtanak inkább segítséget. A film nézése közben a diákoknak még feladatlapot is ki kell tölteniük, amelyek a szereplőkre és a történetre vonatkozó kérdéseket tartalmaznak. Kreatív nyelvhasználatra ad alkalmat a történet folytatásának kitalálása vagy a filmen nem látható események elképzelése. A film megtekintését bevezető feladat indítja, a végén pedig a filmhez kapcsolódó további feladatokra is sor kerül.

Sherman (2003) a filmek órai feldolgozására számos feladattípust mutat be (153-at), de részletesen kitér autentikus anyagok, így pl. a híradók és a reklámok kínálta lehetőségekre is. Ezek a tipikusan televízióból rögzíthető anyagok főleg a haladó csoportokba valók, de bizonyos feladatok segítségével alacsonyabb nyelvtudási szinten is használhatók. Az összes autentikus anyag vitathatatlan hátránya, hogy sok időt kell előkészítésükkel tölteni, azonban az egyszer elkészített feladatok még sokáig használhatók. Sherman könyve igen alapos magyarázatokat ad a különféle anyagok használatához, és kiváló forrásul szolgál a nyelvtanárok számára. Ezek felhasználásához viszont érdemes megfogadni a szerző álláspontját, amely szerint a legtöbb osztálytermi tevékenységet a tananyag inspirálja és nem fordítva (i. m. 7).

8. Összefoglalás

Ahogy láttuk, a videóanyagok hasznos segítséget nyújthatnak a nyelvtanulásban. Számos tevékenységben használhatók segédanyagként, de akár saját magukért is érdemes őket nézni a nyelvórákon is. Magyarul kevés nyelvtanítási céllal készített videóanyag áll a tanárok rendelkezésére, de némi munkával az autentikus, televízióból rögzített vagy DVD-n kapható anyagok is alkalmassá tehetők ilyen célokra.

Irodalom

- Allan, Margaret 1984. Viewing comprehension in the EFL classroom. *ELT Journal* 38/1: 21–26.
- Bárdos Jenő 2005. *Élő nyelvtanítás-történet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Hidasi Judit 2005. *Interkulturális kommunikáció*. Scolar Kiadó, Budapest.
- Krashen, S. D. 1981. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Pergamon, Oxford.
- Lonergan, Jack 1988. *Videó a nyelvoktatásban*. Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém.
- MacWilliam, Iain 1986. Video and language comprehension *ELT Journal* 40/2: 131–35.
- Medgyes Péter 1995. *A kommunikatív nyelvoktatás*. Eötvös József Kiadó, Budapest.
- Meskill, Carla 1996. Listening Skills Development Through Multimedia. *Jl. of Educational Multimedia and Hypermedia* 5(2): 179–181.
- Poór Zoltán 2001. *Nyelvpedagógiai technológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Sherman, Jane 2003. *Using Authentic Video in the Language Classroom*. Cambridge University Press.
- Vanderplank, Robert 1988. The value of teletext sub-titles in language learning. *ELT Journal* 42/4.
- Voller, Peter-Widdows, Steven 1993. Feature films as text: a framework for classroom use. *ELT Journal* 47/4: 343–53.